Matberedskap og samfunnsutvikling i Nord-Norge

Uttalelse fra Forsvarsforum Nord

9. november 2026

Matberedskap er nasjonal sikkerhet. Norge kan ikke basere evnen til å forsyne befolkningen, Forsvaret og allierte i krise og krig på verdikjeder som ikke er levedyktige i fred. Nord-Norge må derfor behandles som ett sammenhengende produksjons-, forsynings- og vertslandsstøtteområde.

Fem felles hovedbudskap:

1. **Innrett framtidige matanskaffelser for forsyningssikkerhet, konkurranse og robuste verdikjeder.** Forsyningssikkerhet krever både levedyktig regional og lokal kapasitet, flere leverandører og alternative produksjons-, lager-, transport- og forsyningslinjer. Forsvarsmateriell og andre offentlige oppdragsgivere bør bruke tidlig markedsdialog og markedskartlegging til å avdekke kapasitet, sårbarheter og alternative leveringsmuligheter. Avtalene bør samlet styrke forsyningssikkerheten, konkurransen og verdiskapingen i Nord-Norge innenfor anskaffelsesregelverket. [2, 3, 5-9]

2. **Gi dokumentert leveringsdyktighet i krise relevant uttelling i konkurransen.** Der det er saklig og forholdsmessig, bør krav, tildelingskriterier og kontraktsvilkår fange opp dokumentert evne til å opprettholde leveranser når ordinære forsyningslinjer svikter. Dette kan omfatte alternative transportveier, lager, reservekraft, alternative produksjons- og distribusjonsløsninger og planer for bortfall av kritiske innsatsfaktorer. Kravene må være knyttet til leveransen, kunne dokumenteres og følges opp gjennom avtaleperioden. [2, 5-8]

3. **Del opp kontrakter slik at små og mellomstore leverandører kan konkurrere.** Bruk tidlig markedsdialog og markedskartlegging for å vurdere oppdeling etter geografi, varegruppe eller volum, og for å sikre at delkontraktene er tilpasset den reelle kapasiteten i markedet. Bruk forholdsmessige kvalifikasjonskrav, lokale eller supplerende avtaler der det er rettslig og operativt hensiktsmessig, og legg til rette for deltakelse i hovedleverandørenes leverandørkjeder. Mulighetene må bygges inn før konkurransen kunngjøres. [3, 6-9]

4. **Skap forutsigbarhet i avtalene. Langsiktighet innenfor regelverket:** En avtaleperiode som er tilpasset behovet, kombinert med forutsigbare bestillinger, kan gi grunnlag for investeringer i foredling, lager, kjølekjede, transport, reservekraft og kompetanse. **Flere leverandører:** Der behovs- og markedsanalysen tilsier det, bør oppdragsgiver vurdere parallelle rammeavtaler med flere leverandører og klare regler for avrop. Det kan gi alternative leveranser dersom én leverandør eller forsyningslinje faller bort. Avtalene bør stille relevante krav til lager, responstid, sporbarhet, øving og dokumentert kriselevering, ikke bare leveranse i normal drift. [2, 4, 5, 7–9]

5. **Ta klima og forsyningsrisiko inn i framtidig planlegging.** Planleggingen må omfatte klimaendringer, importavhengighet, kritiske innsatsvarer og sårbare transportkorridorer. Samarbeidet med Sverige og Finland bør brukes til gjensidig støtte, alternative transportårer, informasjonsdeling og samordnede beredskapsløsninger. Nordisk samarbeid skal supplere, ikke erstatte, norsk og regional produksjons- og leveranseevne. [1–5, 10]

Hvorfor tiltakene er nødvendige

Forsvarsløftet, Totalberedskapsmeldingen og regjeringens nordområdestrategi peker i samme retning: Norsk og alliert forsvarsevne er avhengig av et motstandsdyktig sivilsamfunn, kommersielle aktører og robuste lokalsamfunn. NATO har motstandsdyktige mat- og vannressurser som ett av sine syv grunnleggende krav til nasjonal motstandsdyktighet (7BLR), og understreker at militære operasjoner er avhengige av sivile leveranser og tjenester. [1–4]

Matberedskap er hele kjeden fra jord, fjord og beite til mottak, slakteri, foredling, kjøl og frys, lager og transport. Kjeden er samtidig avhengig av energi, drivstoff, vann, digitale tjenester, innsatsvarer, arbeidskraft og kompetanse. FFI viser at få og sårbare transportkorridorer, begrenset kapasitet i Nord-Norge og samtidige sivile og militære behov kan gi alvorlige forsyningsutfordringer. Avhengighet av importerte innsatsfaktorer og arbeidskraft øker sårbarheten ytterligere. [3, 5]

Landbruk, reindrift, fiskeri, havbruk og matindustri gir derfor mer enn matvolum. De opprettholder mottaks- og foredlingskapasitet, kompetanse, arbeidsplasser, bosetting og leverandørnettverk som totalforsvaret må kunne skalere i en alvorlig krise. Et lønnsomt og mangfoldig næringsliv i fred er en forutsetning for utholdenhet i krise og krig. Klimaendringer kan både åpne muligheter og øke risikoen gjennom mer ustabile værforhold, endret produksjon og større belastning på infrastrukturen. [3, 5, 10]

Offentlige anskaffelser er et viktig virkemiddel, men skal ikke brukes til usaklig geografisk favorisering. Krav og kriterier må være objektive, forholdsmessige og knyttet til leveransen. Innenfor disse rammene gir regelverket adgang til blant annet oppdeling i delkontrakter og rammeavtaler med flere leverandører. Tildeling og avrop må følge mekanismer som er fastsatt på forhånd. Dette kan styrke konkurransen og forsyningssikkerheten når det er begrunnet i behovs- og markedsanalysen. [6–9]

Forsvarssektorens matanskaffelser er et virkemiddel, ikke et mål i seg selv. De bør bidra til lønnsomme og mangfoldige verdikjeder som leverer til sivile markeder i fred og kan skaleres for befolkningen, Forsvaret og allierte i krise og krig. Salg utenfor landsdelen og eksport kan styrke investeringsgrunnlaget i fred, mens beredskapsplanleggingen må sikre nødvendig tilgjengelighet når forsyningssituasjonen blir presset. [2, 3, 5]

Forutsetninger for gjennomføring

Planlegg for én samlet forsyningskjede. Utvikle et tverrsektorielt bilde av matberedskapen i Nord-Norge som omfatter produksjon, mottak, foredling, lager, transport, kraft, drivstoff, vann, digitale avhengigheter, kompetanse og kritiske innsatsvarer. Planen må koble befolkningens behov, Forsvarets strukturutvikling og vertslandsstøtte til allierte styrker, og avklare prioritering når kapasiteten blir knapp. [1, 2, 4, 5]

Behandle primærnæringene og matindustrien som totalforsvarskapasitet. Nasjonale virkemidler, næringspolitikk og beredskapsplanlegging må sees i sammenheng. Det innebærer å sikre kritisk masse av produsenter, mottak, slakteri og foredling, tilgang på arbeidskraft og kompetanse, samt tiltak for kritiske innsatsvarer. Forsvarets etterspørsel bør bidra til å bevare og utvikle denne kapasiteten i fred. [2, 3, 5]

Bruk virkemidlene samlet og mål effekten. Kombiner markedsdialog, hensiktsmessig oppdeling, fleksible avtaler og et tydelig kontaktpunkt for regionalt næringsliv. Forsvarsaktivitet og allierte øvelser bør, innenfor operative, sikkerhetsmessige og anskaffelsesrettslige rammer, brukes til å teste regionale leverandørkjeder og beredskapsløsninger. Følg utviklingen og bruk erfaringene til å justere planer og kontrakter. [2, 4, 5, 8, 9]

Vår oppfordring

Vi ber regjeringen, Landbruks- og matdepartementet, Nærings- og fiskeridepartementet, Justis- og beredskapsdepartementet, Forsvarsdepartementet og forsvarssektoren om å følge opp matberedskap som en integrert del av totalforsvaret og framtidig alliert mottak i nord. Forsvarsmateriell må ta initiativ til en strukturert dialog med nordnorsk næringsliv i god tid før nye matanskaffelser utformes. Samtidig bør relevante departementer samordne beredskaps-, nærings-, landbruks-, fiskeri- og transportpolitikken slik at verdikjedene kan fungere i fred, omstilles i krise og utholde krig. [1–9]

Fagkilder

Henvisningene dokumenterer faktagrunnlaget. Den politiske vurderingen og oppfordringene er formulert for behandling i Forsvarsforum Nord.

[1] Prop. 87 S (2023–2024) Forsvarsløftet for Norges trygghet. Langtidsplan for forsvarssektoren 2025–2036

[2] Meld. St. 9 (2024–2025) Totalberedskapsmeldingen. Forberedt på kriser og krig

[3] Norge i nord. Nordområdepolitikken i en ny virkelighet, regjeringens nordområdestrategi

[4] NATO Resilience civil preparedness and Article 3. De syv grunnleggende kravene til nasjonal motstandsdyktighet, herunder motstandsdyktige mat- og vannressurser

[5] FFI-rapport 26/010. Nasjonal forsyningssikkerhet i krise og krig – sårbarheter, konsekvenser og tiltak for mat- og drivstofforsyningen

[6] Lov om offentlige anskaffelser § 4. Grunnleggende prinsipper om konkurranse, likebehandling, forutberegnelighet, etterprøvbarhet og forholdsmessighet

[7] Anskaffelsesforskriften §§ 18-1, 19-4, 26-1 og 26-3. Krav til tildelingskriterier, oppdeling i delkontrakter og rammeavtaler med én eller flere leverandører

[8] DFØ Anskaffelsesprosessen. Standard prosessmodell med markedsundersøkelse, markedsdialog, konkurransestrategi og kontraktsoppfølging

[9] DFØ Veileder til anskaffelsesforskriften – rammeavtaler. Regler om avtalevarighet, parallelle rammeavtaler med flere leverandører og mekanismer for avrop

[10] NIBIO Klimatilpasning i landbruket. Kunnskapsgrunnlag om endrede vekstforhold, nedbør, vinterklima og ekstremvær